

19. Передерій О. С. Компетенція як елемент правового статусу поліції держав континентальної правової сім'ї (теоретичний аспект) / О. С. Передерій // Форум права. – 2007. – № 2. – С.169-173 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2007_2_28.pdf.
20. Кравчук В. М. Конституційно - правовий статус: питання дефініції / В. М. Кравчук, О. М. Юхимюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – С. 22–26. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://esnuir.euu.edu.ua/bitstream/123456789/4822/3/nv_vnu2010_25.pdf.
21. Киценко Д. М. Практика Арктичної Ради як унікальний приклад визнання особливого міжнародно-правового статусу корінних народів / Д. М. Киценко. // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2002. – №4. – С. 53–61.
22. Шестаков С. В. Адміністративно-правовий статус працівника міліції: сутність та структура / С. В. Шестаков. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2001. – Спецвипуск – С. 149–153.
23. Лень В. В. Деякі питання кримінально-правової характеристики осудності / В. В. Лень. // Вісник Запорізького юридичного ін-ту МВС України. – 1999. – №1. – С. 146–149.
24. Кузнецова М. Ю.. Реалізація інформаційно-правового статусу органів виконавчої влади України під час обробки персональних даних / М. Ю. Кузнецова // Право і суспільство. - 2014. - № 6.1. - С. 131-139 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2014_6.1_23.pdf
25. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії “правовий статус” суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу /О.М. Музичук // Форум права. -2008. -№1. –С.316-321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2008-1/08momiec.pdf>
26. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
27. Селезньова О. М. Теоретико-методологічні засади інформаційного права України як інтегрованої категорії : дис. канд. юр. наук : 12.00.07 / Селезньова Ольга Миколаївна – Київ, 2015. – 416 с.
28. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
29. Рождественська О. С. Особливий суб'єкт інформаційних правовідносин (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. С. Рождественська; Харк. нац. ун-т внутр. справ. - Х., 2009. - 19 с. - укр.
30. Коваленко Л.П. Суб'єкти інформаційних правовідносин / Л.П. Коваленко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». Том 25 (64). 2012.№2. С.376-379.

ПИТАННЯ ВІДОБРАЖЕННЯ У КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ

Іванець М.Г.

(юрист)

***Анотація.** У статті проаналізовано поняття суспільної моралі, правова природа та зміст цього поняття, відображення моральних принципів у Конституції та окремих законодавчих актах України.*

***Ключові слова:** суспільна мораль, захист суспільної моралі, відображення моральних принципів У Конституції України.*

***Аннотація.** В статье проанализировано понятие общественной морали, правовая природа и содержание этого понятия, отражение моральных принципов в Конституции и отдельных законодательных актах Украины.*

***Ключевые слова:** общественная мораль, защита общественной морали, отражение моральных принципов в Конституции Украины.*

***Summary.** The article deals with the understanding of public morality, its legal nature and essence, moral principles display in the Constitution of Ukraine.*

***Key words:** public morality, public morality protection, moral principles display in the Constitution of Ukraine.*

Моральні принципи та вимоги сьогодні стали предметом загальносуспільної уваги та критерієм суспільної оцінки влади, ефективності і справедливості права, особливостей конституційного процесу, а питання захисту суспільної моралі як цивілізаційних критеріїв виживання людства є предметом щоденної дискусії.

З огляду на те, що захист суспільної моралі можливий правовими засобами, зокрема засобами правового регулювання, виникає закономірна потреба з'ясувати вагу власне юридичних передумов (причин) необхідності уточнення обсягу змісту та форм закріплення даного поняття в законодавстві, а не лише на суто науковому рівні. Така постановка питання

зумовлює розгляд специфічно юридичних передумов. З урахуванням зазначеного, вважаємо, що до відповідного комплексу причин, що зумовлюють необхідність уточнення згаданої понятійної конструкції, слід віднести такі, як: 1) гносеологічні; 2) правотворчі; 3) правореалізаційні.

Комплекс гносеологічних передумов в цілому чітко окреслений на науковому рівні. Тож докладніше торкнемося двох наступних груп причин.

Зокрема, до числа правотворчих, з нашої точки зору, належать такі причини, як: використання в чинному законодавстві України різноманітних смислових конструкцій, близьких чи змістовно тотожних поняттю “суспільна мораль”; різногалузева приналежність відповідної термінології, що зумовлює необхідність уніфікації змісту поняття суспільної моралі незважаючи на різногалузеву природу відповідного конструкту. Правотворчі причини, що зумовлюють необхідність уточнення поняття суспільної моралі, мають суттєве практичне навантаження, оскільки в сучасних дослідженнях, присвячених осмисленню та аналізу проблематики правового регулювання захисту суспільної моралі не бракує критичних зауважень щодо недосконалості відповідного понятійного апарату, який застосований законодавцем на нормативному рівні.

До правореалізаційних причин ми, на основі аналізу відповідного науково-юридичного доробку та правозастовчої практики, відносимо такі, як: наявність неоднакової судової практики застосування нормативних приписів, що вміщують у своїй структурі категорії суспільної моралі; наявність досить широкого розсуду у правозастосувачів при вжитті заходів, спрямованих на захист суспільної моралі, що провокує можливість необгрунтованого звуження чи навіть порушення існуючого комплексу конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Останнє, зокрема, має місце тоді, коли відбувається маніпуляція правозастосувачами ідеями, закладеними в законодавстві про захист суспільної моралі, чи зловживання державними органами своїми повноваженнями, тобто система суспільної моралі використовується для цілей, що не охоплюються змістом ідеї суспільної моралі як такої[1].

При цьому варто зауважити, що уточнення змісту та обсягу досліджуваного поняття, очевидно, має і статичний і динамічний аспекти. Перший пов'язаний з необхідністю чіткого визначення на рівні закону обсягу відповідного поняття, а другий – стосується необхідності перманентного уточнення нормативних критеріїв, за якими ті чи інші діяння будуть кваліфіковані як такі, що відповідають чи, навпаки, суперечать суспільній моралі (її засадам, вираженим на рівні закону). Це пов'язане, зокрема, з тим, що жодне чітко визначене поняття суспільної моралі як об'єкту правового захисту з боку держави та її органів не зможе задовольняти інтереси всіх членів відповідного суспільства, оскільки політичний та ідеологічний плюралізм у житті соціально неоднорідного суспільства у принципі унеможливує задоволення за посередництвом права усіх, у тому числі взаємовиключних, інтересів представників наявних соціальних верств. Окрім того, варто враховувати, що й обсяг співвідношення морального та аморального у сучасному суспільстві динамічно змінюється, а відтак критерії віднесення тих чи інших явищ до числа моральних/аморальних зазнають, своєю чергою, стрімких змін. А тому будь-які критерії, офіційно встановлені щодо віднесення тих чи інших явищ дійсності до таких, що суперечать суспільній моралі, порушують її, будуть зазнавати обгрунтованої критики, зокрема, з боку тієї частини цього суспільства, проти якої вони явно чи латентно скеровані[2].

На нашу думку, відповідні підходи можуть бути коректно сформульовані на основі глибокого юридико-догматичного аналізу положень чинного законодавства України, яке вміщує вищезгадані понятійні конструкції. При цьому відзначимо, що має місце досить широкий “інтервенціонізм” права, правового регулювання до сфери суспільної моралі.

Так, у Конституції України категорія моралі в багатьох випадках безпосередньо визначається (частина 3 статті 24: “Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: ...правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства...”); частина 2 статті 35: здійснення права на свободу совісті й віросповідання “може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності

населення”)[3]. Тобто вона, безумовно, має конституційну (конституційно-правову) цінність[4].

За класифікацією, вжитою у Кримінальному кодексі України, виокремлюються злочини проти громадського порядку та моральності (Розділ 12, статті 293-304) [5]. Водночас, аналізуючи зміст нормативних приписів, уміщених у згаданих статтях КК України, науковці – автори Науково-практичного коментарю (зокрема, В.О. Навроцький) до відповідних положень КК України до об’єкта відповідних злочинних посягань (проти моральності) відносять саме моральні засади суспільства[6]. При цьому А.В. Ландіною також було сформульовано висновок, що за кримінальним законодавством України охороняється саме моральність, а не мораль[7; 8].

Між тим, поняття моральних засад суспільства на нормативному рівні вжите і в частині 4 статті 13 (“при здійсненні цивільних прав особа повинна додержуватися моральних засад суспільства”) та в частині 2 статті 319 Цивільного кодексу України (“при здійсненні своїх прав та виконанні обов’язків власник зобов’язаний додержуватися моральних засад суспільства”)[9].

Разом з цим, поняття “громадська мораль” вжите у пункті 5 статті 11 Закону України “Про міліцію”[10].

Відповідно до частин 1-2 статті 8 Закону України “Про статус народного депутата України” у своїй діяльності народний депутат повинен дотримуватися загально визнаних норм моралі; завжди зберігати власну гідність, поважати честь і гідність інших народних депутатів, службових та посадових осіб і громадян; утримуватись від дій, заяв та вчинків, що компрометують його самого, виборців, Верховну Раду України, державу. Неприпустимим є використання народним депутатом своєї депутатської мандата всупереч загально визнаним нормам моралі, правам і свободам людини і громадянина, законним інтересам суспільства і держави[11].

Частина 4 статті 20 Закону України «Про охорону дитинства» забороняє пропагування у засобах масової інформації культу насильства і жорстокості, розповсюдження порнографії та інформації, що зневажає людську гідність і завдає шкоди моральному благополуччю дитини[12].

Стаття 28 Закону України «Про видавничу справу» зазначає, що у видавничій справі забороняється виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію порнографічного характеру і таку, що пропагує культ насильства і жорстокості, а також виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію, що проповідує релігійні віровчення, які загрожують життю, здоров’ю, моралі громадян, порушують їх права і свободи[13].

Закон України «Про телебачення та радіомовлення» (ст. 2) гарантує дотримання працівниками радіо та телебачення професійної етики та загальнолюдських норм моралі[14].

У частині 1 статті 35 Закону України “Про освіту” зазначається, що загальна середня освіта забезпечує, серед іншого, також і формування загальнолюдської моралі. Водночас згідно зі статтею 56 Закону до числа обов’язків педагогічних та науково-педагогічних працівників віднесено обов’язок настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості, інших добродійностей[15].

Згідно із ст. 5 Закону України “Про кінематографію” до основних принципів кінематографії віднесено принцип захисту моральних і матеріальних інтересів суб’єктів кінематографії[16].

Відповідно до статті 3 Закону України “Про культуру” до основних засад державної політики у сфері культури віднесено, зокрема, сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті[17].

Згідно із ч. 2 ст. 9 Закону України “Про дошкільну освіту” дитина має гарантоване державою право на захист від будь-якої інформації, пропаганди та агітації, що завдає шкоди її здоров’ю, моральному та духовному розвитку[18]. Ця норма, а також інші положення згаданого Закону розкривають змістовне навантаження поняття морального розвитку.

Посилання на моральні засади суспільства як важливу правову категорію широко використовується у тексті статей 3, 5, 7, 9, 11, 56, 97, 111, 151 та 155 Сімейного кодексу України, тобто має суттєву прив'язку до шлюбно-сімейного законодавства і відповідного кола правовідносин[19]. При цьому ця категорія у контексті реформованого шлюбно-сімейного законодавства України досить докладно проаналізована Г. Мироною, яка, зокрема, наголосила на неповній відповідності правоположень Сімейного кодексу України моральним засадам суспільства, проголошуваним самим Сімейним кодексом, їх порушенні нормами згаданого Кодексу[20].

Важливість забезпечення моральності та моральних засад суспільства простежується також і в контексті аналізу положень Закону України “Про основи національної безпеки України”. Зокрема, його статтею 3 до числа об'єктів національної безпеки віднесено суспільство, у тому числі його духовні, морально-етичні цінності. При цьому серед вагомих пріоритетів національних інтересів України названо розвиток духовності, моральних засад Українського народу (ст. 6 Закону). Відповідно, серед основних реальних та потенційних загроз національній безпеці України, стабільності в суспільстві названі, зокрема, прояви моральної та духовної деградації суспільства та поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії (ст. 7 Закону). У цьому зв'язку виглядає цілком закономірним також і виокремлення з-поміж основних напрямів державної політики з питань національної безпеки (ст. 8 Закону) таких напрямів, як, наприклад, забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захист конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних підвалин суспільства; створення ефективної системи соціального захисту людини, охорони та відновлення її фізичного і духовного здоров'я, ліквідації алкоголізму, наркоманії, інших негативних явищ[21].

Водночас, як відомо, уперше законодавче визначення суспільної моралі було закріплено у статті 1 Закону України „Про захист суспільної моралі”. Відповідно до нього це система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість[22].

Навіть побіжний аналіз лише деяких, а саме вищенаведених, сформульованих у чинному законодавстві України позицій з приводу оформлення термінологічного апарату, пов'язаного із захистом суспільної моралі, вказує на різногалузевість відповідних законодавчих актів та неоднорідність відповідних термінологічних конструкцій. Понад те, можна констатувати багатозначність конкретних втілень суспільної моралі в згаданих законодавчих положеннях. Такими сенсами ми пропонуємо вважати ті особливі змісти, які відображають фрагменти сутності явища дійсності, позначуваного терміном “суспільна мораль”, що тією чи іншою мірою були відображені та проаналізовані з різним ступенем глибини та охоплення досліджуваної проблематики в ході, зокрема, масштабної білорусько-російської наукової дискусії “Суспільна мораль: методологія дослідження, нормативно-етичні й прикладні проблеми”, проведеної протягом 2006-2009 рр. [23] Вони, зокрема, також указують на основні функції суспільної моралі.

Як впливає з наведеного, суспільній моралі властива смислова множинність і поліфункціональність її проявів. При цьому з огляду на те, що згадане поняття докладно вивчається насамперед у рамках етики, моральної філософії, до нашого завдання не може входити докладний аналіз суспільної моралі (зокрема, за допомогою застосування дескриптивного підходу). Навпаки, важливим видається з'ясування змісту тих елементів суспільної моралі, що піддаються правовому захисту й обґрунтуванню в межах власне юридичного підходу. Зрозуміло. Що основою такого правового аналізу має бути дослідження норм Конституції України та відображення її положень у законодавстві а надалі уже й і у політико-правовій практиці.

Список використаних джерел

1. Кондратьєв Р. Моральний імператив у правозастосуванні // Право України. – 2010. - №5. – С. 85-89.
2. Гудима Д. Деякі філософсько-правові засади обмеження свободи мистецького вираження // Право України. – 2011. - №8. – С. 200.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України.—1996.—№30.—Ст. 141.

4. Припхан І.І. Конституційно-правові засади захисту суспільної моралі. Дис. ... канд. юрид. наук. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 61-62, 81.
5. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5.04.2001 р. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – С. 754, 756, 757, 759, 761, 762, 763, 766.
7. Ландіна А.В. Моральність як об'єкт кримінально-правового захисту // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Збірник наукових праць. – 2003 – №3. – С. 194-204.
8. Ландіна А.В. Моральність як об'єкт кримінально-правового захисту // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім. 10-річчя незалежності України. Нове кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство та завдання юридичної підготовки кадрів ОВС України. Спец. вип. У двох ч.. – Ч. 1. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. – С. 170-173.
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356.
10. Закон України “Про міліцію” від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 4, ст. 20.
11. Закон України “Про статус народного депутата України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 3, ст. 17.
12. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України.— 2001.—№ 30.—Ст. 142.
13. Про видавничу справу : Закон України від 5 червня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України.—1997.— № 32.—Ст. 206.
14. Про телебачення і радіомовлення: Закон України: станом на 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
15. Закон України “Про освіту” від 23.5.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, N 34, ст.451.
16. Закон України “Про кінематографію” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, N 22, ст.114.
17. Закон України “Про культуру”// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 24, ст.168.
18. Закон України “Про дошкільну освіту” від 11.07.2001 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 49, ст.259.
19. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 21-22, ст.135.
20. Миронова Г. Моральні засади Сімейного кодексу України // Право України. – 2004. - №4.
21. Закон України “Про основи національної безпеки України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 39, ст.351.
22. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 р. // Відомості Верховної Ради України.—2004.—№14.—Ст. 192.
23. Общественная мораль: философские, нормативно-этические и прикладные проблемы / под общей ред. Р.Г. Апресяна. – М.: Альфа-М, 2009. – 494 с.

УДК: 342.9

ПРО РЕАЛІЗАЦІЮ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Кайдаш Л.Ю.

(старший викладач Юридичного інституту Національного університету ДПС України)

***Анотація.** Наукова стаття присвячена дослідженню проблеми реалізації в Україні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини.*

***Ключові слова:** Конвенція, Суд, Комісія, рішення, ухвала, реалізація, застосування, посилання, виконання «джерело права», тлумачення.*

***Аннотация.** Научная статья посвящена исследованию проблемы реализации в Украине положений Конвенции о защите прав человека и основных свобод и решений Европейского суда по правам человека.*

***Ключевые слова:** Конвенция, Суд, Комиссия, решение, постановление, реализация, применение, ссылки, выполнение «источник права», толкования.*

Nauchnaya stat'ya posvyashchena issledovaniyu problemy realizatsii v Ukraine polozheniy Konventsii o zashchite prav cheloveka i osnovnykh svobod i resheniy Yevropeyskiy sud po pravam cheloveka.

***Klyuchevyye slova:** Konventsiya, Sud, Komissiya, resheniye, postanovleniye, realizatsiya, primeneniye, ssylki, vypolneniye «istochnik prava», tolkovaniya.*

Права людини поряд з демократичними засадами розвитку суспільства безумовно, є інститутами першорядної важливості у діяльності сучасних цивілізованих держав.